

РЕЗЮМЕ

**на трудовете на доц. д-р Галина Николова Шамонина
за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „професор“
по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по руски език
(Иновационни технологии в обучението по чужд език),
обявен в "Държавен вестник" (ДВ, бр. 8 от 28.01.2014 г.)**

Доц. д-р Галина Шамонина има повече от 90 научни публикации, от които за участие в конкурса и рецензиране са представени общо 35 заглавия (за периода 2009–2014 г.) с обем над 1200 стандартни машинописни страници, които обхващат иновационни аспекти от теорията и практиката на чуждоезиковото обучение. Представените трудове са резултат от дългогодишни авторски изследвания в областта на чуждоезиковото обучение и по-конкретно, по методика на обучението по руски език като чужд. При осъществяване на отделните изследователски процедури е направен опит теоретическите разработки да бъдат обвързани с практическото им приложение в учебния процес на студенти от Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ в бакалавърска и магистърска степен. Приносният характер на депозираните за рецензиране трудове може да се обобщи в следните изследователски области: иновационни технологии в обучението по чужд език, лингводидактически аспекти на академичната комуникация и методика на обучението по руски език.

1. Иновационни технологии в обучението по чужд език

Развитието на иновационните технологии в обучението по чужд език е стратегическа задача за съвременната лингводидактика. В тази сфера са представени две монографични разработки на автора (*„Современные технологии как основа креативного обучения иностранным языкам“*, 2014; *“Иновации в обучении русскому языку как иностранному“*, 2013), с които се прави опит да се конструира работещ теоретичен модел за анализиране и оценяване на съществуващи практики, разработване и внедряване на иновационни технологии в областта на професионално ориентираното обучение по чужд език.

- В монографията „Современные технологии как основа креативного обучения иностранным языкам” (2014) (№ 1 от списъка с представените за участие в конкурса публикации) се изследват съвременните технологии като основа за креативно обучение по чужд език на студенти от нефилологически профил.

Информатизацията на обществото инициира формиране и развитие на информационно-комуникационна среда, базирана на знания, която няма граници и е многоезична, поликултурна и открита. В глобалното образователно пространство се търсят специалисти, владеещи не един, а няколко чужди езици, което напоследък повишава статута на чуждия език като образователна дисциплина. В същото време се променя лингводидактичната визия за съдържанието и методите на преподаване, като поражда необходимостта от въвеждане на иновационни форми на езиково обучение. В методиката на чуждоезиковото обучение настъпва време за „технологичен“ скок към нови методи и технологии, средства и организационни форми на обучение. В монографията са описани възможностите на съвременните информационни и комуникационни технологии за оптимизирането на обучението по руски и английски като чужди езици. Въз основа на изследване на теоретичната дискусия е направена оригинална систематизация на съществуващите теоретични идеи и концепции в чуждоезиковото обучение. Аргументирана е авторската позиция за силните и слабите страни на съвременните подходи към обучението по чужд език и лингводидактичната необходимост от иновации в контекста на професионално ориентираното чуждоезиково обучение. Специално внимание се отделя на дистанционното обучение по чужд език като стратегическа задача пред българското висше образование. Предложените теоретични обобщения и практически решения дават възможност за информиран избор на подходяща технология за определен етап от обучението. Застъпена е тезата, че използването на информационните технологии следва да се разглежда през призмата на личностно и дейностно ориентираното обучение по чужд език, които променят традиционното обучение и го насочват към обучаемия – неговите потребности, мотиви, способности, активност, интелект и други индивидуални особености.

Първата глава е посветена на съществуващите подходи към изучаването на чужди езици и анализа на технологичния подход като основа на съвременната

образователна парадигма. Обоснована е необходимостта от използване на нови технологии в чуждоезиковото обучение и превръщането му в процес на сътрудничество, сътворчество и съпреживяване.

Във втора глава авторът си поставя за цел да проучи натрупания опит в използването на съвременните информационни технологии в обучението по чужд език, да направи преглед на съществуващите мултимедийни курсове и приложението на електронните справочно-информационни дидактични ресурси в обучението по руски език. Обоснована е целесъобразността от използването на информационни и комуникационни технологии в процеса на професионално ориентирано езиково обучение, като се отчитат възможностите на системното, взаимосвързаното и взаимосъотнесеното им прилагане. Предложената организация на учебния процес предвижда включването на информационни и комуникационни технологии за информационно-методическо осигуряване и управление на учебния процес, информационно-проучвателна, изследователска и тренировъчна дейност в процеса на активизиране на езиковия материал и формиране на навици за речева дейност на чужд език, автоматизиране на процесите за контрол и корекция, самоконтрол и самокорекция на резултатите от учебната дейност, развитие на рефлексията, непрекъснато усъвършенстване на професионално ориентираното чуждоезиково информационно взаимодействие.

Трета глава разглежда дистанционното обучение по чужд език като лингводидактичен проблем, неговите модели и принципи. Определени са особеностите на дистанционното обучение в сравнение с традиционното с акцент върху специфичните принципи на организацията му – откритост, асинхронност, нелинейност, интерактивност и др. Установено е, че при съществуващата идентичност на общодидактическите подходи и методи на дистанционно и традиционно обучение по чужд език възможностите на дистанционното позволяват индивидуализиране и диференциране на процеса. Направен е опит за методическо конструиране на дистанционен професионално ориентиран курс по руски език като чужд. В монографичното изследване авторът защитава тезата за активно използване на съвременните технологии като основа за креативно обучение по чужд език и трансформиране на чуждия език от пасивен учебен предмет в активен инструмент за чуждоезикова комуникация и самостоятелна познавателна дейност. Комбинирането на дидактическия потенциал на технологиите и креативността като психо-педагогически фактор оптимизира

процеса на обучение по чужд език. Развитието на автономността на обучаваните и на творческите им способности в процеса на обучение по чужд език е обосновано едновременно като цел и резултат на прилагането на съвременни технологии на обучение.

- В монографията *“Иновации в обучении русскому языку как иностранному”* (2013) (№ 2 от списъка с представените за участие в конкурса публикации), написана в съавторство с проф. д. пед. н. Л. Московкин, се изследват теоретичните и практически въпроси на разработката и използването на иновации в обучението по руски език като чужд.

Проблематиката е актуална за съвременния етап на методиката на чуждоезиковото обучение, който се характеризира с интензивни научни търсения на нови подходи, методи и технологии на обучение, осигуряващи висока ефективност и интензифициране на учебния процес. Създава се нова образователна парадигма, в която се акцентира върху развиващото, културосъобразното, личностно ориентираното обучение, именно тя стимулира разработването на нови педагогически технологии и тяхното внедряване в практиката на обучението по руски език като чужд. Отличителните характеристики на иновационните технологии, според авторите, са промяната на характера на дейността и взаимодействието на субектите на образователния процес, смяната на приоритетите – от транслиране на знанията към създаване на условия за реализация на личностния потенциал и проявата на субектните свойства в учебно-познавателната, изследователската, творческата или оценъчната дейност. Обоснован е дидактическият потенциал на иновационните технологии (екскурзионна, театрална, проблемна, етнокултурна и проектна) в обучението по руски език като единство от подход, дизайн и процедури.

Монографията се състои от 8 глави. В първата са представени особеностите на иновационните технологии и средства за обучение по чужд език. Глави 2–6 са посветени на следните иновационни технологии в обучението по руски език като чужд: *екскурзионна, театрална, проблемна, проектна, етнокултурна*. Специално внимание в глави 7–8 е отделено на иновационните средства за обучение (*езиково портфолио и компютър*), за използването на които също се разработват иновационни образователни технологии. Авторовият принос на доц. д-р Г. Шамонина е в разработката на глави 5, 6, 7 и заключението.

Разработените от автора *етнокултурна технология* и *технология „електронно портфолио“* се анализират за първи път от гледна точка на използването им в съвременното обучение по руски език като чужд. Приносен елемент е разглеждането им като технологии за развитие на речевите умения. Те предполагат определено равнище на владеене на руски език и целят развитието на комуникативните умения и навици. Водещото начало в тях е осигуряване на възможност за овладяване на езика в процеса на изпълняване на някаква продуктивна самостоятелна творческа дейност в обучението.

Създаден е работещ теоретичен модел за анализиране и оценяване на съществуващи практики, разработване и внедряване на иновационни технологии в областта на обучението по руски език като чужд. Описани са теоретичните основи и общата им характеристика въз основа на различни научни подходи и концепции, разгледана е дидактичната им ценност за обучението по руски език като чужд. Определени са спецификата на избора, въвеждането, организацията на усвояването и контрола на учебния материал при използването им. Описанието на разработените от автора иновации е съпроводено от практическа разработка на учебно занятие, което позволява на преподавателите да организират успешно работата по въвеждането на описаните технологии. Авторът извежда на преден план виждането си, че успехът на иновациите в процеса на обучение зависи и от иновационната компетентност на преподавателя, от желанието му да внедри в учебния процес елементи на собствено творчество и да създаде условия за разкриване на творческия потенциал на обучаваните. Предложените от автора иновации в обучението по руски език като чужд позволяват реализацията на целите за развитие на личността на обучавания и възможностите за неговата творческа самореализация.

- Представените в описаните по-горе две монографии проблеми са предмет на анализ и в редица други научни трудове (№ 5, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 18, 22, 23, 28, 30 от списъка с представените за участие в конкурса публикации). В тях се разглеждат отделни аспекти на иновационните технологии в обучението по чужд език: дидактическият потенциал на етнокултурната технология в обучението по руски език като чужд, електронното портфолио като съвременна интернет технология, проблемната технология, игровата технология, обучението във виртуална учебна среда, проектната технология.

2. Лингводидактически аспекти на академичната комуникация

- Посочената област е предмет на изследване в монографията „Ключ към успеха. Езикът на академичната комуникация“ (2013) (№ 3 от списъка с представените за участие в конкурса публикации), в която доц. д-р Г. Шамонина е разработила теоретичната рамка на изследването за създаване на модел за билингвална академична комуникация и реализация на съответните конкретни практически аспекти.

За първи път в българската научна литература са обобщени съществуващите университетски практики на академичен диалог в три лингвокултурни модела - български, английски и руски. Съществено предимство на съдържанието и организацията на материалите в монографията е синтезът на знанията за чуждия език, научния стил и спецификата на реторическите монологични и диалогични жанрове. Систематизирани са специфичните за отделните езици изразни средства с анализ на особеностите в употребата им при формалното и неформално научно общуване в различни академични жанрове.

Изследването е практически ориентирано към тези, които желаят: да развият уменията си за създаване на научни текстове на чужд език в различни академични жанрове; да ползват с лекота специфичните за научния стил езикови изрази; да разберат кои са успешните стратегии и методи за представяне на научна информация; да станат интересни лектори и презентатори; да бъдат академично мобилни в европейското образователно пространство.

Монографията съдържа седем раздела. В първия раздел са разгледани основните комуникационни жанрове, характеризиращи началния етап в осъществяването на академични контакти. Във фокуса на втория раздел е поставена *научната конференция* чрез традиционните си организационни компоненти през призмата на чуждоезиковото общуване: откриване, заседания и закриване. Третият раздел анализира *научната дискусия* с акценти върху водене на дискусията, въпроси, молба за допълнителни пояснения, отговори на въпроси, съгласие, съмнение, несъгласие, коментар, препоръки и благодарност. Според авторското виждане като *научен труд* в четвърти раздел са разгледани утвърдените в практиката реторически видове – дисертационен труд, монография, автореферат на дисертационно изследване, научна статия, научен доклад, академична лекция, магистърска теза; основните компоненти на тяхната

структура – увод, изложение и заключение. На актуалната за съвременното научно общуване форма на *електронна презентация* е отделено специално място в пети раздел, тъй като тя се превръща в основен вид на академично общуване за представяне на постигнати научни резултати чрез формиране на положителни нагласи. Разработеният *Тематичен речник* е сполучлив опит да се обособи в десет рубрики на български, английски и руски език най-необходимата специфична лексика, свързана с: научни форуми; организатори, участници; програма; зали, отдели, оборудване; документи, публикации; научни учреждения; академичен състав; степени; административен персонал; висше образование. В монографията са включени *приложения* с образци на покана за конференция; заявка за участие; резюме; списък на съкращенията; таблица на средствата за организация на свързан текст и полезни съвети в помощ на преводача, които са естествен завършек на изследването. Тяхното публикуване е важно за приобщаването на българската академична общност към наложилите се международни стандартни изисквания и стимулирането на интелектуална чувствителност и стремеж към откриване на успешните стратегии и методи за представяне на научната информация. Вътрешната конструкция на разделите съдържа: кратко описание на конкретната цел, към която е насочен разделът; специфика на реторическия жанр; инструкции за подготовка на участието в чуждоезикова академична комуникация; ключови фрази, обособени в синхронни схеми на български, английски и руски език; приложения от образци на английски и руски език. Детайлно съставените характеристики насочват вниманието както към съдържателни, специфични за чуждия език особености, така и към стандартни технически изисквания. Изследването е принос към разработването на теоретичния модел за съвременна дву- и триезична академична комуникация.

- В студията Шамонина Г., Костова Б. *Комуникативни стратегии за научна дискусия* (2014) (№ 4 от списъка с представените за участие в конкурса публикации) са разширени и допълнени изследванията за характера на *научната дискусия* от гледна точка на реториката, теорията на комуникацията и лингвистичната прагматика и са разработени редица комуникативни стратегии за участие в научна дискусия, включващи аргументация и реторични похвати, спазване на диалогичните максими и принципа на сътрудничеството, правилното формулиране и целенасочено задаване на въпроси.

Направен е опит да се представи, от една страна, съвременното разбиране за научна дискусия, а от друга – да се структурират подходите и съответните езикови средства, с които научната дискусия може да се осъществява. Използваните примери са част от по-широко изследване върху езика на академичната комуникация. Определено е понятието за научна дискусия и ролята ѝ в процеса на развитие на научното знание в съпоставка с близки понятия като „спор“, „диспут“, „полемика“ и „дебати“, разгледана е структурата на научната дискусия. Във фокуса на интереса са стратегиите за научна дискусия, тълкувани като *планиране на определени действия, които биха довели до успешно постигане на предварително начертана цел чрез аргументация и реторични похвати, чрез спазване на комуникативните максими и принципа на сътрудничеството, чрез правилно използване на въпроси*. Преставени са видовете аргументи и реторически похвати. Един от значимите принципи, които регулират поведението на участниците в дискусията и са база за комуникация, е *принципът на сътрудничеството*, формулиран от американския логик Пол Грайс. Принципът на сътрудничеството включва четири постулата (или максими): *постулат за количество* (всеки участник в диалога трябва да участва в разговора достатъчно, но не прекалено много); *постулат за качество* (предполага се изказването да притежава истинност); *постулат за релевантност* (изказванията трябва да се вписват подходящо в контекста на разговора); *постулат за начин на изразяване* (трябва да се избягват неяснотата и двусмислиците). Умишленото нарушаване на тези комуникативни максими е винаги свързано с намерение за манипулиране на информационния поток или за въздействие върху другите участници. Езиковите форми са инструмент за социално взаимодействие и осигуряване на планирано въздействие върху съзнанието на адресата. Изхождайки от тази позиция на лингвистичната прагматика, можем да приемем, че *въпросът* е особен вид логическо понятие, което представлява завоалирана необходимост. Изведени са най-характерните за научната дискусия видове въпроси в зависимост от комуникативните им цели: *уточняващи (закрити)* въпроси (насочени към изясняване на истинността на информацията); *допълващи (открити)* въпроси (които започват с въпросителни думи и целят да се уточни информация, която е останала неизяснена в изложението на докладчика, или да се получат нови, допълнителни знания по темата); *прости* въпроси (които не могат да бъдат разчленени на по-прости

изказвания) и *сложни* въпроси (които включват в себе си два и повече прости въпроса); въпроси за *обмисляне* (чиято цел е да създадат атмосфера на взаиморазбиране); *коректни* въпроси (които се основават върху истинни съждения) и *некоректни* въпроси (които се основават върху лъжовни или неопределени съждения и се използват, за да се притисне опонентът да направи някакво признание, което да се използва по-късно като контрааргумент); *неутрални* въпроси (които не съдържат емоционална окраска и не въздействат върху личността на събеседника); *доброжелателни* въпроси (които подчертават благоразположението на говорещия към събеседника му); *провокационни* въпроси (които носят негативна окраска и съдържат скрито или явно подстрекателство към неправилни действия от страна на събеседника). Отговорите са класифицирани като *правилни* (които дават възможност да се уточни определен възглед, да се получи допълнителна информация и съдържат съждения, които са логически свързани със зададения въпрос); *неправилни* (които са свързани с въпроса, но невярно отразяват действителността) и „*не по същество*” (които може да са истинни, но не са логически свързани с въпроса); *позитивни* (които съдържат стремеж да се вникне в поставения въпрос); *негативни* (които представляват отказ, нежелание или неспособност да се отговори на поставения въпрос поради различни причини).

Изследването е фокусирано върху важните комуникативни стратегии в научната дискусия. Обемът на представените примери (езикови единици, комплекс от думи и типови конструкции), с акцент върху специфичните за отделните езици (български, английски и руски) изразни средства, подчертава факта, че изследването има и прагматични цели. То представя един възможен модел за практическо приложение на комуникативните стратегии, който може да се развива, усъвършенства и обогатява.

- Статиите № 7 и 19 от списъка с представените за участие в конкурса публикации разглеждат отделни аспекти на посочената проблематика с акцент върху практическото приложение на разработения модел.

3. Методика на обучението по руски език

В областта на методиката на обучението по руски език са приложени публикации, в които теоретически се осмисля дългогодишната преподавателска практика на автора по активно въвеждане на съвременни технологии за

чуждоезиково обучение с цел повишаване на комуникативната компетентност на студенти нефилолози.

- Статиите № 15, 17, 24 от списъка с представените за участие в конкурса публикации са посветени на проблемите на *дидактиката и методиката на многоезичието*. В тях е защитена тезата за общата езикова способност, езиковия опит и стратегиите за учене на първия чужд език, влияещи върху изучаването на следващи езици; открити са възможностите за приложение на езиковите знания по езиците, съставлящи езиковия репертоар на студентите, и стратегиите за учене при изграждане на многоезичието. Примерите за практическото приложение на изследваните проблеми са на базата на създадено двуезично пособие по специализиран първи и втори чужд език в областта на международните отношения и дипломацията.

- Изследвана и внедрена е проектна технология в професионално ориентираното обучение по руски език като единство от подход, дизайн и процедури (№ 6, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 23, 34 от списъка с представените за участие в конкурса публикации). Обосновани са нееднозначните интерпретации на подчертано дискуссионния метод на проектите. Направен е сравнителен критичен анализ на съществуващите научни публикации в областта на метода на проектите. Обоснован е дидактическият потенциал на метода на проектите в чуждоезиковото обучение, дефинирано е понятието “учебен проект”, посочени са неговите същностни характеристики и функции. Систематизирани са видовете, структурата, особеностите и възможностите на езиковите проекти в професионално ориентирано чуждоезиково обучение. Приносът на публикациите се състои в изясняването на същността на проектната технология в професионално ориентираното обучение по руски език като чужд и нейното предимство като творческа технология, насърчаваща работата в екип, самостоятелното и отговорно учене и осъществяваща междупредметни връзки.

- Развитието на автономността на обучаваните и на творческите им способности в процеса на обучение по чужд език в трудовете № 5, 6, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 23, 34 от списъка с представените за участие в конкурса публикации е разгледано през призмата на личностно и дейностно ориентираните технологии на обучение. Защитена е тезата, че използването им превръща

обучаемите в хора, способни да вземат решения и да ги аргументират със средствата на изучавания чужд език, отговорни за траекторията на собственото си професионално развитие.

- В статията „*Образовательный аудит в системе управления качеством обучения иностранным языкам в высшей школе* (№ 12 от списъка с представените за участие в конкурса публикации) авторът обосновава стратегическата необходимост от въвеждането на новаторската европейска практика за образователен одит в обучението по чужд език във висшите училища. Предложени и анализирани са дескриптори за оценка на качествено езиково обучение.

Разработване на учебници, учебни пособия и материали

Разработването на учебници, учебни пособия и материали е неотменна част от теоретико-приложната дейност на преподавателя и изследователя в областта на методиката на чуждоезиковото обучение

В трудовете № 32, 33, 34, 35 от списъка с представените за участие в конкурса публикации са разработени приложни модели за дистанционно обучение по специализиран чужд език, обучение по странознание на Русия с проектна технология, учебни материали за онлайн обучение по межкултурна комуникация.

- Учебникът „*Русский язык для международных*“ (№ 34 от списъка с представените за участие в конкурса публикации) е създаден в рамките на проект за развитие на нови електронни форми и дистанционно обучение във Варненския свободен университет. Съдържа 8 раздела: 1) Международные организации; 2) Организация Объединенных Наций как универсальная международная организация; 3) „Семья организаций ООН“; 4) Гуманитарные организации ООН; 5) Европейский союз как уникальное политическое и экономическое партнерство; 6) „Треугольник власти“ в Европейском союзе; 7) Североатлантический договор; 8) Приложения. Учебникът е предназначен за студенти от специалности „Международни отношения“ и „Международни отношения и право“.

- Учебникът за дистанционно обучение по английски език „The Spirit of Bulgaria” (№ 33 от списъка с представените за участие в конкурса публикации) е предназначен за студенти от специалности „Бизнес администрация в туризма“ и „Туризъм“. Съдържа 12 теми, разпределени в 3 модула.

Езиковият материал и в двата учебника е представен въз основа на функционалната граматика. Рецептивните и продуктивни умения се развиват паралелно. Широко са използвани интерактивните възможности на информационните и комуникационни технологии за информационно-проучвателна и тренировъчна дейност в процеса на усвояване, затвърждаване и активизиране на езиковия материал, формиране на навици за речева дейност на чужд език. Автоматизирани са процесите за контрол и корекция, самоконтрол и самокорекция на резултатите от учебната дейност. Форматът на учебниците осигурява възможност за актуализиране и непрекъснато усъвършенстване на професионалноориентираното чуждоезиково информационно взаимодействие. Всяка тема е съпроводена от разработка на самостоятелен проект в разглежданата област.

- Създаден и апробиран в практиката е нов модел на курс по странознание на Русия с използване на проектна технология (№ 34 от списъка с представените за участие в конкурса публикации). Моделът е ориентиран към преосмисляне на цялостната система на педагогическо взаимодействие в процеса на обучение по чужд език (руски) както в съдържателен, така и в организационен план; разработен е електронен вариант на учебно пособие за самостоятелна извънаудиторна работа с прилагане на метода на проектите, чиято цел е развитието на студента като говореща личност и субект на обучението.

- Разработени са учебни онлайн материали (№ 35 от списъка с представените за участие в конкурса публикации) по международен проект за развитие на компетенциите на преподавателите, преподаващи специализиран чужд език в условията на межкултурно обучение. Материалите са разделени в 5 модула: *Разбиране на взаимоотношенията между различните култури; Толерантност; Стереотипи; Неразбирателство и конфликт; Демонстриране на откритост и интерес към различните култури* с акцент върху възпитателния ефект на обучението по чужд език, насочен към изграждане на мотивирана, автономна, творческа и толерантна личност.

Направен е експертен анализ на ефективността на разработените учебни материали във висши училища в България, Литва, Дания, Швеция и Шотландия.

Приносният характер на посочените учебни пособия и материали е в приложението на теоретичните дидактико-методически постановки и съвременните концепции за преподаването и ученето на чужди езици, както и в творческия подход на автора към разработването на учебното съдържание и прилагането на иновации.

25.03.2014 г.

Доц. д-р Г. Шамонина